

STATSVETENSKAPLIGA
INSTITUTIONEN

DEN NYA PENSIONSREFORMENS PÅVERKAN PÅ JÄMSTÄLLDHET

- En uppsats om kvinnliga och utrikesfödda fattigpensionärer i EU:s mest jämställda land

Caroline Jansson

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	Europaprogrammet
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Ht 2017
Handledare:	Lovisa Broström
Examinator:	
Rapport nr:	

Abstract

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	Europaprogrammet
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Ht 2017
Handledare:	Lovisa Broström
Examinator:	
Rapport nr:	
Nyckelord:	Pension, jämställdhet, invandrare, välfärd, fattigdom
Keywords:	Pensions, equality, immigrants, welfare, poverty
Antal ord	9093

This bachelor thesis focuses on the latest pension reform that took place in Sweden during the beginning of the 21st century and what its effect has been on the pensions of women and immigrants. Sweden is the prototype of the socialdemocratic welfare regime and is known for its universal and generous welfare provisions. Welfare provision is involved in the sustenance of gendered divisions of the labour market which in turn affect the pension levels. By looking into the guaranteed pension and its recipients this thesis will be investigating whether the pension reform has decreased the level of equality of the poor and elderly in Sweden. Using statistics and comparing Sweden's self-image to the results, this study shows that the group that receives guaranteed pension is increasingly consisting of women and immigrants which contradicts Sweden's agenda of equality for all.

Innehållsförteckning

Inledning	1
Begreppsförklaring	2
Syfte och frågeställningar	2
Bakgrund.....	4
Teori och tidigare forskning.....	6
Teori.....	6
Tidigare forskning.....	8
Metod och material	12
Variabler	14
Resultat	15
Hur ser sammansättningen ut av de som mottar äldreförsörjningsstöd sedan införandet 2003?.....	16
Utveckling av äldreförsörjningsstödet mottagare uppdelat mellan kvinnor och män.....	17
Fördelning av äldreförsörjningsstöd mellan inrikes- och utrikesfödda	19
Fattigpensionärernas situation och dess påverkan på Sveriges roll som en jämställdhetsförebild i EU och universell socialdemokratisk välfärdsregim.....	22
Analys	24
Referenslista.....	26
Bilagor.....	31

Figurförteckning

Figur 1: Andel av befolkning som riskerar fattigdom eller social exkludering, 65 år och äldre. År 2005-2015	15
Figur 2: Antal personer med äldreförsörjningsstöd år 2003-2025	17
Figur 3: Andel i procent av pensionärer som mottar äldreförsörjningsstöd. År 2003-2016....	18
Figur 4: Antal pensionärer med bostadstillägg och/eller äldreförsörjningsstöd. År 2005-2016	19
Figur 5: Andel i procent av befolkningen över 65 år med bostadstillägg och/eller äldreförsörjningsstöd. År 2005-2016	21

Inledning

Jämlikhet mellan könen har varit en viktig punkt på EU:s agenda sedan Romfördraget etablerades 1957. Åtgärder för att stärka detta har genomförts med lagar, jämställdhetsintegrering samt riktade åtgärder för kvinnors framåtskridande. Trots detta finns det fortfarande könsskillnader på arbetsmarknaden (Europeiska kommissionen, u.å.) där kvinnor tenderar att i högre grad arbeta deltid och/eller i lågavlönade arbeten samt tar ut längre föräldraledigheter än män. Med de nya pensionssystemen som baseras på ackumulerad livsinkomst riskerar sådana anställningar och uppehåll att leda till lägre pensioner och en ökad fattigdomsrisk. Fattigdom innebär inte endast begränsade ekonomiska resurser utan även utanförskap, maktlöshet och svårigheter att kunna göra egna val som förbättrar hens liv (Lowén s. 12, 2017). För att minska kvinnors ekonomiska utsatthet under hela livstiden är det därför viktigt att kvinnor har samma inkomstschanser som män.

Norden, och främst Sverige, har uppmärksammats och hyllats av forskare för sin generösa välfärdsstat och jämställdhetspolitik. Ändå finns det även i Sverige skillnader på arbetsmarknaden mellan kvinnor och mäns löner som i internationell forskning tenderar att förbises. Även om hänsyn tas till yrkesval, utbildning och andra faktorer kvarstår det faktum att kvinnor endast har 94% av mäns lön. När det gäller pensioner är skillnaderna ännu större, där kvinnor i genomsnitt har 67% av mäns pension (SCB, 2016).

Eftersom pensionerna i det nya pensionssystemet påverkas tydligt negativt av perioder av deltidsarbete eller arbetslöshet är ännu en utsatt grupp, förutom kvinnor, utrikesfödda invandrare som etablerat sig i vuxen ålder. Denna grupp riskerar att inte hinna arbeta ihop en skälig pension fram till 65 års ålder som i dagsläget är den sedvanliga pensionsåldern. Sverige har historiskt varit ett land som tagit emot många invandrare och flyktingar (Migrationsverket, 2016). För de som tillhör den grupp av invandrare med svag anknytning till arbetsmarknaden, t.ex. de från länder utanför OECD-området, väntar i många fall en låg pension från det allmänna pensionssystemet (SOU 2010:105).

Samtidigt som EU arbetar för att främja jämlikhet minskar jämlikheten hos äldre i Europa, till och med i Norden, och jag vill därför undersöka den paradoxen; hur Sverige å ena sidan är mycket progressiv vad gäller kvinnofrågor i EU men samtidigt så ökar andelen fattiga äldre kvinnor i just Sverige. Med denna uppsats vill jag fylla den forskningslucka som har uppstått, genom att särskilt fokusera på Sverige som fall, och belysa kvinnliga och utrikesfödda

pensionärers ekonomiska situation med fokus på äldreförsörjningsstöd. Den här uppsatsen handlar om att diskutera, undersöka och analysera denna fråga.

Begreppsförklaring

När begrepp som ”fattigdom” eller ”låg ekonomisk standard” används i denna uppsats syftar jag till när hushållets nettoinkomst understiger 60% av medianvärdet för samtliga hushåll i landet efter sociala transfereringar. År 2017 låg denna gräns i Sverige på 12 690 kr per månad (Lowén s. 12, 2017). Med begreppet ”fattigpensionär” menas således i denna uppsats en pensionär vars inkomst understiger EU:s fattigdomsgräns.

Begreppen ”invandrare” och ”utrikesfödd” syftar till personer som flyttat från ett annat land till Sverige för att bosätta sig under en längre tid. Dessutom ska personerna ha fått uppehållstillstånd eller uppehållsrätt i Sverige samt vara folkbokförda i Sverige (Nationalencyklopedin [NE], u.å.; SCB, u.å.).

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur utvecklingen av äldreförsörjningsstödet, som infördes i samband med det nya pensionssystemet, har sett ut för kvinnor och invandrare under 2000-talet och dess påverkan för fattigdom bland äldre i Sverige. Det nya pensionssystemet lägger större ansvar på individen, gällande exempelvis privat pensionssparande, och kräver ett större arbetsmarknadsdeltagande för att uppnå en dräglig pensionsnivå. Jag vill därför undersöka vad detta innebär för två, generellt sett, svagare grupper på arbetsmarknaden. Mina två frågeställningar är följande:

- 1. Hur ser sammansättningen ut av de som mottar äldreförsörjningsstöd sedan införandet 2003?*
- 2. Hur påverkar fattigpensionärernas situation Sveriges roll som en jämställdhetsförebild i EU och typexempel på universell socialdemokratisk välfärdsregim?*

Om man utgår från tidigare forskning visar den att det finns en skillnad mellan kvinnor och mäns arbetsmarknadsdeltagande och inkomster. De ekonomiska skillnaderna mellan män och kvinnor är troligtvis ännu större bland pensionärer, något som inte enbart beror på arbetsmarknaden utan även på regleringar som systematiskt missgynnar kvinnliga pensionärer. Detta eftersom pensionssystemet är könsneutralt och därmed bortser från att det finns könsstereotypiska normer i samhället gällande exempelvis betalt och obetalt arbete.

Med ”Sveriges roll” avses den roll som Sverige själv tagit både nationellt och internationellt, med ”världens första feministiska regering”, jämställdhetsintegrering i politikens samtliga områden samt den grundläggande målsättning som satts för den svenska utrikespolitiken – att bidra till jämställdhet mellan kvinnor och män (Regeringskansliet u.å.; Regeringskansliet u.å.). Sverige har även tagit ett stort ansvar i den senaste flyktingsituationen och välkomnat många asylsökande (Regeringskansliet, u.å.). Hypotesen för denna uppsats är att Sverige som feministiskt föregångsland och progressivt vad gäller mottagandet av invandrare inom EU kan ifrågasättas då den svenska staten gjort det ekonomist svårare för fler äldre kvinnor och äldre invandrare.

För att göra studien genomförbar inom ramen för en kandidatuppsats har jag valt att begränsa mig till Sverige som fall. Jag ser trots detta denna uppsats som ett bidrag till forskning om EU och Sverige som ett jämställt land som aktivt arbetar för jämställdhetsfrågor inom EU och gärna framhåller att de har en feministisk utrikespolitik för att påverka andra länder. Ämnet som jag har valt är relevant då det pågår en aktiv samhällelig diskussion om att höja pensionsåldern i Sverige, något som ytterligare kan slå mot kvinnor (Kennedy, 2017). Vidare har jag även valt att rikta in mig på äldreförsörjningsstödet eftersom det är ett statligt bidrag som är avsett att tillgodose grundläggande försörjningsbehov för de personer över 65 år som inte lyckas uppnå detta genom andra pensionsförmåner. Mottagare av äldreförsörjningsstödet har även i regel en låg ekonomisk standard. Denna grupp består av invandrare med låg eller obefintlig inkomstgrundad pension, personer som på grund av tidigt uttag av ålderspension har fått låg pension, har obetalda egenavgifter eller mottagit en yrkesskadelivränta som bytts ut mot ett engångsbelopp (Granbom & Lowén, 2016). Eftersom det finns personer som istället mottar garantipension, både inrikesfödda, flyktingar och andra invandrare som bott i Sverige i minst 40 år, är det viktigt att påpeka att denna uppsats inte är en heltäckande studie av fattigpensionärer.

Bakgrund

Den första allmänna pensionsförsäkringen i Sverige infördes år 1913. Sverige blev då det första landet i världen med en universell pensionsförsäkring. Den erbjöds till alla som inte kunde arbeta p.g.a. invaliditet eller som uppnått 67 års ålder. Pensionen bestod av två delar, en avgiftspension som finansierades med egenavgifter baserad på taxerad inkomst. Den andra delen bestod av en skattefinansierad inkomstprövad tilläggspension. Både avgiftspensionen och tilläggspensionen var på den tiden högre för män än för kvinnor. Förklaringen var att kvinnor redan då hade en genomsnittligt längre livstid jämfört med män (Socialförsäkringsrapport, 2013:4 s. 13-14).

År 1960 infördes ATP-systemet med anledning av en önskan om att skapa ett obligatoriskt tjänstepensionssystem som grundades på inkomstbortfallsprincipen som innebär att det är den förlorade arbetsinkomsten som ersätts (Pensionsmyndigheten, 2017; Välfärd, u.å.). ATP-systemet var en ny typ av system där pensionen för alla betraktades som en uppskjuten lön istället för ett bidrag. Systemet bestod av en folkpension som var densamma för alla samt en inkomstgrundad tilläggspension (ATP). Det fanns dock brister i systemet, bl.a. att pensionsersättningen var kopplad till prisutveckling istället för den samhällsekonomiska utvecklingen. ATP-systemet var inte heller helt förenligt med den ökande livslängden vilket utgjorde en stor påfrestning på pensionssystemet i slutet på 1900-talet. AP-fonderna (där kapital för den allmänna pensionen förvaltas) riskerades att tömmas under 2000-talet om inte något gjordes vilket initierade en översyn av pensionssystemet. Utformningen av det nya pensionssystemet påbörjades 1984 med en rapport skriven av Pensionsberedningen för att sedan slutföras av Pensionsarbetsgruppen 1994. Därefter arbetades en detaljerad lagstiftning fram och den allmänna pensionen trädde i kraft 1999. I samband med pensionsreformen uppdaterades även andra delar av pensionssystemet, som efterlevandepension och den dåvarande förtidspensionen, och år 2003 var samtliga delar av pensionsreformen genomförd (Pensionsmyndigheten, 2017).

Demografiska, socio-ekonomiska och ekonomiska förändringar har sedan 1990-talet tvingat även andra europeiska länder att reformera sina pensionssystem. Detta har skett både för att de ska kunna hantera dessa förändringar men även för att främja jämlikhet mellan kön och olika åldersgrupper. Pensionssystemen i Europa går numera i varierande grad mot pensionssystem som består av flera pelare: allmän pension, lagstadgad och/eller

tjänstepension samt privat pensionssparande. Samtidigt ska arbetsmarknadsdeltagandet stärkas och pensionsåldern höjas för att öka intäkterna till de nationella pensionssystemen. Sverige är inget undantag som inledningen i detta avsnitt vittnar om. För att kunna hantera att befolkningen lever längre och att andelen pensionärer i samhället kommer öka byttes det tidigare ATP-systemet, där pensionerna beräknades på de 15 bästa åren av 30 års arbete, till det nya pensionssystemet som istället är baserat på inbetalningar under hela arbetslivet.

Pensioner är den huvudsakliga inkomsten för äldre européer. Syftet med pensionssystem är att tillhandahålla en inkomst som möjliggör en adekvat levnadsstandard och samtidigt skapa ekonomisk självständighet för pensionärer (Europeiska kommissionen s. 4, 2012).

Reformerna som har genomförts i de europeiska länderna innebär att pensioner inte längre är baserade på ett visst tidsspän i arbetslivet utan istället beräknas på ackumulerad livsinkomst. Det gör att personer med låga löner eller avbrutna karriärer (främst kvinnor med vårdansvar) ofta endast är berättigade till minimipensioner. Detta kan i sin tur påverka deras möjlighet till god levnadsstandard och ekonomisk självständighet när de når pensionsålder. Expert Group on Gender Equality and Social Inclusion, Health and Long-Term Care Issues [EGGSI] (2011) menar att pensionsreformerna är något som saktar ned minskningen av pensionsgapet mellan kvinnor och män och till och med kan öka skillnaderna. Eftersom äldre kvinnor redan löper en högre fattigdomsrisk än män i de flesta länder i Europa, särskilt efter 75 års ålder, är en sådan utveckling särskilt oroande (EGGSI, 2011).

En annan utsatt grupp är invandrare från länder utanför OECD-området. Det nya pensionssystemet påverkar kvinnor och invandrare så mycket tydligare eftersom invandrare som immigrerar till Sverige i vuxen ålder och kvinnor som tidigare periodvis kunnat vara hemma av olika anledningar numera får betydligt lägre pensioner. Den genomsnittliga pensionen i Sverige består av drygt 30% tjänstepension vilket gör att pensionen även är en produkt av individens anställningsbarhet (Europeiska kommissionen s. 17, 2015). Eftersom invandrare från länder utanför OECD-området har ett lägre arbetsmarknadsdeltagande än inrikesfödda och andra invandrare kommer denna grupp troligtvis ha avsevärt lägre pensionsnivåer.

Med övergången till det nya systemet blir grundskyddspensioner eller garantipensioner särskilt viktiga som skyddsnät för de med ett kort eller obefintligt arbetsliv. EGGSI (2011) menar att den modell som används i Norden med bosättningsbaserade minimipensioner är mest fördelaktig för kvinnor ur ett könsperspektiv. I frågan om Europa och en åldrande

befolkning samt dess fattigdomsrisk tenderar främst södra Europa att uppmärksammas. Norden tenderar däremot att förbises då området ofta beröms för sin starka välfärdsstat och jämställdhetspolitik.

Teori och tidigare forskning

Teori

Ett sätt att studera hur välfärdssystem påverkar medborgarna är att se på vilken välfärdsregim landet tillhör. Esping-Andersen (1990) identifierade tre typer av välfärdsregimer som baserar sig på graden av dekommodifiering (om sociala rättigheter är kopplade till arbetsmarknadsdeltagande, där ett oberoende till arbetsmarknaden tyder på hög dekommodifiering) och stratifiering (social skiktning mellan samhällsklasser där Esping-Andersen fokuserade på i vilken grad socialpolitiken möjliggör mobilisering mellan klasserna). Den första av de tre välfärdsregimer han kategoriserat är den liberala som innebär behovsprövade, ofta låga, sociala bidrag. Förmåner ges främst till den lågavlönade arbetarklassen vilket bidrar till stigmatisering eftersom välfärdssystemet är uppbyggt på liberala normer om arbetsmoral. Vidare menar Esping-Andersen att den liberala välfärdsregimen bidrar till en hög stratifiering och stor klassklyfta mellan fattiga och resten av samhället. Exempel på länder som tillhör denna regim är USA, Kanada och Australien (Esping-Andersen 1990).

Den andra regimtypen är den konservativa vars välfärdsmodell tydligt är influerad av den kristna kyrkan. Den konservativa välfärdsregimen värnar därför om den traditionella familjen och erbjuder bidrag först när den egna familjen inte räcker till. Rättigheter är kopplade till position på arbetsmarknaden och stratifiering är hög. Länder som är typiska för denna regim är Frankrike, Tyskland och Österrike.

Slutligen presenteras den socialdemokratiska välfärdsregimen som även är den regim som är mest aktuell för denna uppsats. Hit hör de nordiska länderna och välfärdsmodellen präglas av jämlikhet för alla oberoende av arbetsmarknaden, det vill säga universalism. Förmånerna är generösa vilket bidrar till en hög grad av dekommodifiering samtidigt som socialpolitiken kraftigt kan minska stratifiering eftersom mottagandet av förmåner inte är kopplade till klass.

Esping-Andersen menar att eftersom denna modell är oberoende av marknaden och skapar en universell solidaritet till välfärdsstaten kommer alla medborgare vara villiga att betala till den eftersom de även gynnas av den (Esping-Andersen 1990). De demografiska förändringar som råder i Europa och som har föranlett reformer i välfärdspolitiken har fått forskare som Kvist & Greve (2011) att ifrågasätta huruvida den nordiska välfärdsmodellen fortsättningsvis kan behålla sitt fokus på jämlikhet, generösa transfereringar och social service av hög kvalitet. Ökad immigration är ett exempel på en faktor som sätter press på den nordiska välfärdsmodellen men som samtidigt i Sverige och Norge ses som en lösning på den demografiska krisen på grund av en åldrande befolkning. Danmark har däremot intagit en restriktiv ståndpunkt gällande immigration och begränsat de sociala rättigheter som migranter och flyktingar kan nyttja vilket går emot principen om universalism (Lister, 2009).

Arts & Gelissen (2002) menar att Esping-Andersen missar flera aspekter av socialpolitik genom att bortse från könsperspektivet. Kvinnor har idag lika rättigheter som män men diskrimineras ändå, både formellt och informellt, på grund av arbetsmarknadspositioner som grundar sig i könsroller. Framst är det den könsliga uppdelningen av betalt och obetalt arbete som behöver inkorporeras i välfärdsregimernas typer. I ett försök att förklara kvinnlig fattigdom presenterar Ann Orloff (2009) ett gender-perspektiv på en komparativ analys av välfärdsstater. Forskare med feministisk inriktning har under de senaste decennierna lyckats utveckla viktiga teman och begrepp som bland annat defamiljarisering (oberoende av familjen), betydelsen av obetalt arbete i hemmet och relationen mellan familjebildning och kvinnans arbetsliv. Orloff menar dock att det fortfarande finns ett motstånd mot ett gender-perspektiv i det övergripande ("mainstream") politiska arbetet och att det feministiska, komparativa arbetet av välfärdsstater därför inte är fullbordat. Kvinnans medborgarskap och förmåga att kräva sociala förmåner är allt mer kopplade till arbetsmarknadsdeltagande (även i kombination med föräldraskap) varpå feministisk politik har anpassat sig till detta genom att bland annat arbeta för ett "farväl till moderskapet" (Orloff, 2009).

Välfärdssystem tillsammans med politiska och sociala institutioner bidrar enligt Orloff (2009) till att skapa skillnader i yrken, preferenser och begär mellan könen. Det är inte enbart ett individuellt val och feminism fokuserar inte bara på vilka preferenser som skiljer sig mellan könen men även på de maktförhållanden som upprätthåller dem, däribland välfärdssystem. Statliga institutioner har en stor påverkan på könsliga maktkamper med hjälp av exempelvis regleringar, bidrag och medborgerliga rättigheter. En annan viktig fråga för feministiska

forskare har varit den enformiga bilden av kvinnor eftersom alla kvinnor inte kan ta del av samma förmåner. Det välkända begreppet ”women-friendly state” beskriver en stat där det inte är tillåtet med könsdiskriminering och kvinnor inte tvingas till svårare beslut än män när det gäller exempelvis kombination av arbetsliv och familjebildande. Det har dock kritiserats på senare tid just för att det inte tar hänsyn till den diversifiering som finns. Skillnader inom gruppen och faktorer som etnicitet, klass, religion och sexuell läggning har börjat att uppmärksammas mer inom arbete med socialpolitik och dess policies. Icke-västerländska migrantkvinnor har visat sig ha en underlägsen position på arbetsmarknaden och år 2002 var sysselsättningsglappet mellan denna grupp och inrikesfödda kvinnor 24,7% i Sverige. Danmark hade en skillnad på 29,9% vilket var en av de högsta siffrorna i hela Europa (Orloff, 2009; Lister, 2009).

Esping-Andersens (1990) modeller har utvecklats vidare men gemensamt för samtliga modeller är att Sverige tillhör prototypen i samtliga modeller för nordiska/skandinaviska modellen. Vidare visar det jämställdhetsindex som European Institute for Gender Equality [EIGE] (2017) presenterar för medlemsländerna i EU att Sverige sammantaget fått högst poäng år 2005-2015 och ligger klart över EU28:s genomsnitt.

Tidigare forskning

Internationella studier visar att fattigdomsriskerna är betydligt högre för äldre kvinnor än för äldre män. Högst risk är det för ensamstående kvinnor, dock med en något lägre risk för änkor. Detta beror på paradigmet där mannen är hushållets främsta försörjare (den så kallade ”male breadwinner-modellen”) där mannen vanligen utför det betalda arbetet utanför hemmet samtidigt som kvinnan ansvarar för det obetalda arbetet hemma. Om kvinnan arbetar sker det ofta i yrken med låga löner, vikariat och/eller i deltidsarbete. Det finns ett mönster över hela den industrialiserade världen där kvinnor har ett lägre arbetsmarknadsdeltagande än män om inte staten eller marknaden erbjuder vårdtjänster eller andra alternativ för att underlätta en kombination av arbete och familjeliv. Till och med i Norden, där båda könen arbetsmarknadsdeltagande är lika stort, tenderar kvinnor i högre grad att ta ut föräldraledighet och arbeta deltid (Peeters & Wouter, 2015; Orloff, 2009). Detta är inget problem i sig under förutsättning att paret håller ihop resten av livet då hushållets sammanlagda inkomst då kommer överstiga fattigdomsnivån. Peeters & Wouter (2015) har undersökt fattigdom bland

äldre kvinnor i Belgien med hjälp av faktorerna familje- och arbetshistorik samt pensionsregleringar. Deras studie visar att äktenskapshistorik (om personen är separerad, skild, änka eller ogift) inte påverkar fattigdomsnivån på kvinnors äldre dagar utan att det istället är nuvarande civilstatus som är avgörande. I deras studie av belgiska kvinnor i åldern 65-71 år är fattigdomen låg eller obefintlig bland gifta och änkor. Kvinnornas pensioner påverkas inte heller av antal barn och avbrutna karriärer i och med föräldraledighet vilket var fallet för frånskilda kvinnor. De pensionsregleringar som finns i Belgien där längre perioder utanför arbetsmarknaden ändå kan tillgodoräknas med pensionsrätter är därför av stor vikt, särskilt för ensamstående kvinnor. Problemen som kvarstår och tenderar att förbises är dock kvinnors ekonomiska beroende av män. Studien visar att belgisk pensionspolicy kan tvinga kvinnor att stanna i äktenskap för att undvika fattigdom just för att de inte är ekonomiskt självständiga som en konsekvens av den manliga försörjarmodellen (Peeters & Wouter, 2015).

I Sverige har en utfasning av änkepension påbörjats och de sista utbetalningarna kommer troligtvis ske under 2060-talet. Detta innebär att den framtida ekonomiska situationen kommer se annorlunda ut för änkor i Sverige än för änkor i Belgien, som Peeters & Wouter (2015) bland annat studerat. Kvinnor lever statistiskt längre än män vilket innebär att det finns fler änkor än änklingar. Tillsammans med kvinnors lägre löner och arbetsmarknadsdeltagande gör det därför kvinnliga pensionärer till en särskilt ekonomiskt utsatt grupp eftersom garantipensionssystemet inte helt lyckas kompensera för änkepensionen (Kirs, 2016).

Ett annat problem när det kommer till kvinnligt arbetsmarknadsdeltagande är den yrkessegregation som sker i varierande grad i de industrialiserade länderna. Länder som titulerar sig som jämlikhetskampar med låga könsskillnader i lön och fattigdom har nivåer på yrkessegregation som är över genomsnittet. Det finns en paradox i välfärdsstaten där starka välfärdsstater ökar kvinnors arbetsmarknadsdeltagande med hjälp av bidrag och tjänster samtidigt som kvinnor diskrimineras i traditionellt ”maskulina” yrken eftersom det är mer troligt att de begär föräldraledighet och går ner i arbetstid. Den nordiska modellen, som erbjuder en kombination av generösa välfärdsprogram och vårdtjänster (till exempel förskola), försvaras eftersom det råder goda arbetsförhållanden i den kvinnodominerade offentliga sektorn och låga löneskillnader mellan könen. Trots detta sker det fortfarande en diskriminering eftersom det finns färre kvinnor i chefspositioner (särskilt i den privata sektorn) och denna yrkessegregation har en viss negativ effekt på lönerna. I Norden och

Nederländerna ökar dock andelen män som tar ut föräldraledighet vilket är ett viktigt steg mot jämlikhet mellan könen (Orloff, 2009).

Just att uppmuntra män att ta sig an vårdgivarrollen, att kvinnan ska delta på arbetsmarknaden i högre grad samt en generös föräldraledighet för båda föräldrar är några av anledningarna till att Sverige och de andra länderna i Norden uppmärksammas internationellt. De nordiska länderna etablerade tidigt jämställdhetsenheter vilket har gynnat kvinnors rättigheter.

Jämställdhetspolitiken har bidragit till förbättringar i barnomsorg och föräldraledighet men den största institutionella förändringen skedde i samband med Sveriges inträde i EU som krävde att Sverige anpassade sina lagar till EU-lagarna. Det finns fall av ”levelling down policies” där Sverige har fått begränsa sitt arbete för jämställdhet, exempelvis ett förslag om kvotering av kvinnliga professorer på svenska universitet som fick avslag av

Europadomstolen på grund av att det stred mot EU:s definitiv av lika behandling. Det finns även fall av ”strengthening policies”. Ett exempel av detta är förbudet mot diskriminering i arbetslivet som innan Sveriges inträde i EU reglerades i kollektivavtal och inte i lag och domstol som EU lade vikt vid. Genom att ta fall av lönediskriminering till arbetsdomstolen lyckades Jämlikhetsombudsmannen (numera ersatt av Diskrimineringsombudsmannen) få en förändring till förbudet mot diskriminering i arbetslivet som gick i linje med EU-lagar och därmed stärka individens skydd på arbetsmarknaden (Bergqvist m.fl. s. 236-237, 2007).

Utöver frågan om jämlikhet har den ökade immigrationen blivit en stor politisk fråga i Sverige då immigration till Sverige både började tidigare samt skett i större volymer än till de andra nordiska länderna (Bergqvist m.fl., 2007). Immigration tillsammans med en åldrande befolkning är en del av de demografiska förändringar som Europa står inför idag. I Sverige kommer det stora antal pensionärer mattas av först år 2040 vilket är en stor påfrestning för det svenska pensionssystemet (Dahlberg s. 49, 2012). Pensionsnivåerna för de som invandrat till Sverige i vuxen ålder (äldre än 25 år) riskerar att bli låga. Särskilt utsatta är de som invandrar från ett land utanför OECD-området då denna grupp tenderar att ha en svag anknytning till arbetsmarknaden (SOU 2010:105). Det har även skett en förändring vad gäller sammansättningen av utrikesfödda i Sverige. De som tillhör gruppen utrikesfödda äldre idag i Sverige är arbetskraftsinvandrare från Norden eller annat EU-land medan denna grupp i framtiden istället kommer bestå av flyktingar eller anhöriginvandrare från länder utanför Europa (Lundström, 2013). Dessa personer hinner ofta inte arbeta ihop en skälig pension och tvingas därför ansöka om äldreomsorgsstöd vilket innebär att de ekonomiska skillnaderna

kommer att öka mellan inrikes och utrikes födda pensionärer (Granbom & Lowén, 2016; Lundström, 2013). Ca 30% av äldre utrikesfödda bor i ett hushåll med en låg ekonomisk standard, varav en stor del är utrikesfödda kvinnor (Lowén, 2017).

Det nya pensionssystemet som infördes i Sverige år 2003 påverkar främst kvinnor negativt, eftersom de generellt sett har lägre löner, i större utsträckning tar ut föräldraledighet och arbetar deltid. Detta kan delvis förklara varför något fler kvinnor än män mottar äldreförsörjningsstöd (Granbom & Lowén, 2016). Äldreförsörjningsstödet är den lägsta grundtryggheten och kan liknas med försörjningsstödet (tidigare kallat socialbidrag) men för personer över 65 år (SOU 2010:105). Det infördes för att personer över 65 år skulle få ett statligt bidrag istället för att vara långvarigt beroende av ett individuellt, behovsprövat socialbidrag (Albertsson, 2008). Äldreförsörjningsstödet är avsett för den grupp som inte uppfyller kraven för andra pensionsförmåner, exempelvis full garantipension som kräver 40 års bosättningstid, vilket förklarar varför invandrare med låg eller obefintlig inkomstgrundad pension utgör en del av mottagargruppen för stödet (Granbom & Lowén, 2016). Drygt 30% av de utrikesfödda kvinnorna i Sverige tvingas söka behovsprövade bidrag som äldreförsörjningsstöd och/eller bostadstillägg (Lundström, 2013).

De som mottar äldreförsörjningsstöd är alltså till större del kvinnor och/eller invandrare. Av de hushåll som beräknades motta äldreförsörjningsstöd under 2016, hade 99,8% en ekonomisk standard som befinner sig under EU:s fattigdomsgräns (Granbom & Lowén, 2016).

Sammanfattningsvis har den socialdemokratiska välfärdsmodellen ett starkt fokus på universalitet och jämlikhet. Ett exempel på ett utspel av detta är det svenska pensionssystemet som tidigare, trots perioder av arbetslöshet eller föräldraledighet, gav en relativt hög pension. Detta förändrades med den senaste pensionsreformen där längre perioder utanför arbetsmarknaden påverkar pensionen negativt. Samtidigt läggs stor vikt vid tjänstepension och privat pensionssparande för att väga upp för den minskade allmänna pensionen. Detta går i linje med Kvist & Greves (2011) ifrågasättande av huruvida den nordiska välfärdsmodellen kan behålla sitt fokus på jämlikhet, generösa transfereringar och social service av hög kvalitet.

Samtidigt talar mycket av den tidigare forskningen för att kvinnor löper en högre fattigdomsrisik. Faktorer som lägre arbetsmarknadsdeltagande och lägre inkomst minskar både

inbetalningar till det allmänna pensionssystemet samt kan försvåra privat sparande. Detsamma gäller för migranter som har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Som konstaterat av Orloff (2009) bidrar välfärdssystem (tillsammans med andra politiska och sociala institutioner) till att upprätthålla ojämlikheter mellan könen. Vidare menar hon att statliga institutioner har möjlighet att minska ojämlikheten med hjälp av regleringar och bidrag (Orloff, 2009). Genom att det svenska pensionssystemet är könsneutralt och inte tar könsnormer i beaktande bidrar det till att upprätthålla ojämlikhet mellan könen. I ett land med en regering som säger sig föra en feministisk politik, där jämställdhetsperspektivet ska finnas med i den breda politikens utformning (Regeringskansliet, u.å.), finns därför ett område där detta brister.

Metod och material

Jag har valt att använda en kvantitativ metod och kommer med hjälp av sekundärdata att besvara mina frågor med hjälp av tillgänglig statistik från främst den statliga Pensionsmyndigheten som ansvarar för *”pålitliga fakta och analyser om pensioner till regeringen och andra intresserade”* (Pensionsmyndigheten, 2017) samt SCB som utvecklar, sammanställer och offentliggör statlig statistik i Sverige (Eliasson s. 53, 2013). För att undersöka hur utbredd fattigdomen är bland äldre i Norden och hur Sverige ligger till i relation till de andra länderna har jag även använt mig av data från Eurostat och deras undersökning om *”Income and Living Conditions (ILC)”*. Den behandlar fyra ämnen varav jag har tagit statistik från ett av dem; *”People at risk of poverty or social exclusion”* (Eurostat, 2017). Jag har sammanfört statistik från olika källor hos Pensionsmyndigheten för att visa äldreförsörjningsstödet utveckling över tid. Jag har då använt mig av både deras sammanställda statistik över utbetalningar av äldreförsörjningsstöd som finns tillgänglig på Pensionsmyndighetens hemsida samt den prognos av äldreförsörjningsstödet utveckling som myndigheten presenterar i rapporten *”Äldreförsörjningsstödet utveckling över tid”* (Granbom & Lowén, 2016).

Vidare har jag även inhämtat andra rapporter från Pensionsmyndigheten och Socialdepartementet där det finns statistik och information om pensionssystemets förmånstagare samt hur regeringen arbetar för jämställda pensioner. Genom att sammanföra detta material kan jag visa hur situationen sett ut fram tills nu och hur den kan komma att

utvecklas i framtiden. Dessutom framgår vilka grupper som är de mest utsatta. Den sammansatta bilden kommer på detta sätt att säga mer än varje källa var för sig och resultatet blir då sammantaget större än enheterna.

För att hitta rapporterna har jag sökt igenom Pensionsmyndighetens rapporter och statistik för att se vilka dokument som kan besvara min frågeställning. Jag har valt att inte göra ett urval bland statistiken över utrikesfödda utan har valt att inkludera hela gruppen. Motiveringen är att trots att tidigare forskning visar att invandrare från länder utanför OECD-området har en svagare anknytning till arbetsmarknaden går det inte med den statistik som finns i dagsläget att urskilja ursprunget på de som mottar äldreförsörjningsstöd på grund av det sätt som Pensionsmyndigheten statistikför sina utbetalningar. I den rapport som jag använder för statistiken över äldreförsörjningsstödet fördelning mellan inrikes- och utrikesfödda finns ingen information om vilka länder mottagarna kommer ifrån. Statistiken från SCB har jag hittat genom att söka efter olika former av befolkningsstatistik från SCB.

När allt material har samlats in har jag bearbetat det i Excel där jag skapat tabeller med absoluta tal samt räknat ut hur stora de procentuella fördelningarna är av kvinnor och utrikesfödda som tvingas söka äldreförsörjningsstöd och hur detta har utvecklats över tid. Detta illustreras sedan med hjälp av egna diagram som jag även har gjort i Excel med hjälp av den sammanförda statistiken. Viktigt för mig har varit att diagrammen är tydliga och inte visar en skev bild av verkligheten genom att t.ex. överdriva ett resultat. Genom att arbeta på detta vis har jag gjort ett aktivt bidrag till forskningen som är större än att bara visa upp offentlig statistik. Jämförelsen av de absoluta tal som finns på utrikesfödda pensionärer med SCB:s statistik på antal utrikesfödda i Sverige ger en procentsats som tydligare illustrerar fördelning och utsatthet än vad enbart de absoluta talen enbart gör. Slutligen har jag jämfört den statistik som presenteras med hur Sverige vill framställa sig som jämställt land. Detta blir därför även en komparativ studie.

I min informationssökning har jag även stött på statistik och information från Pensionärernas riksorganisation [PRO] som är en stor intresseorganisation för pensionärer. Jag har dock valt att inte använda PRO som källa då deras neutralitet och vetenskapliga nivå kan ifrågasättas eftersom deras syfte är att driva på frågor för deras medlemmar.

Variabler

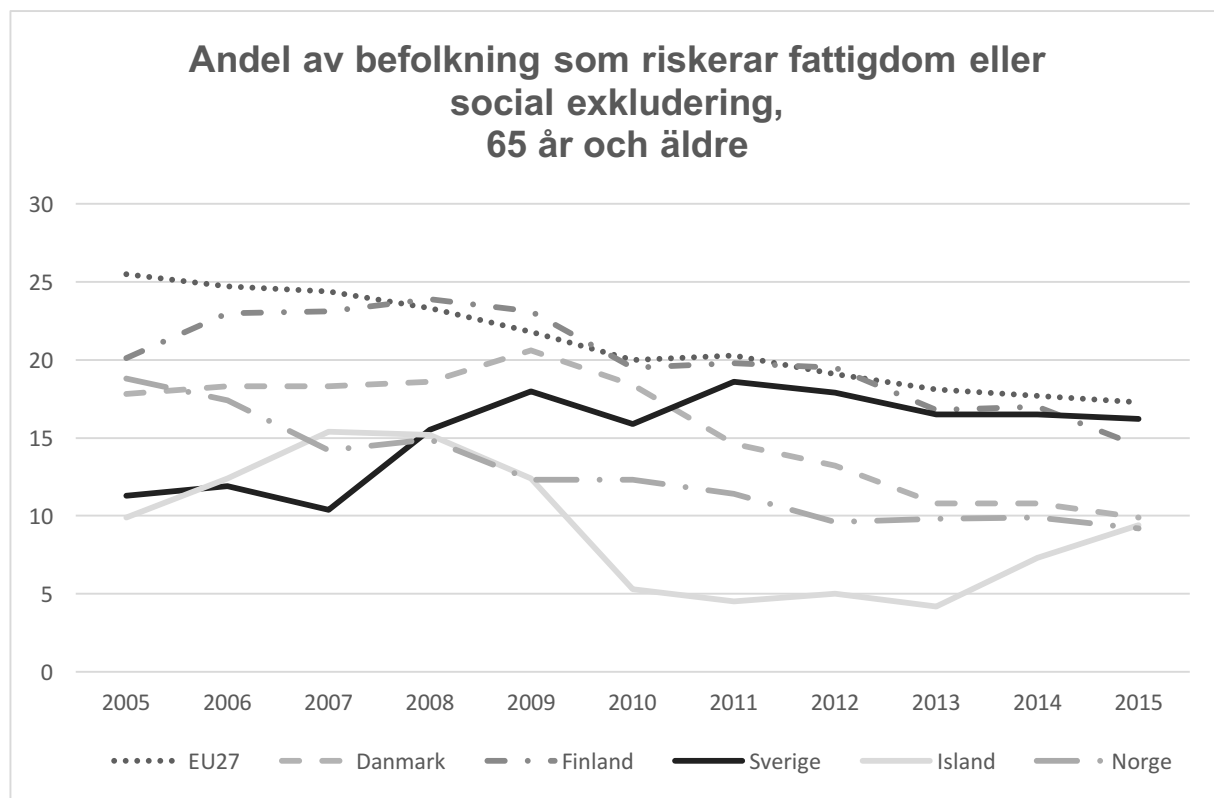
För att svara på frågan om hur gruppen som mottar äldreförsörjningsstöd utvecklats över tid har jag använt mig av de oberoende variablerna kön och grupperna inrikes- och utrikesfödda och år som beroende variabel. Jag har valt dessa variabler eftersom det är intressant ur ett jämlikhetsperspektiv att se skillnader mellan kön respektive ursprung. De år som jag studerat är centrala eftersom pensionssystemet reformerades år 2003. I de fall där det inte fanns fullständiga data från 2003 har jag valt tidigast möjliga år, 2005.

Det hade varit önskvärt att även inkludera mer ingående statistik om invandrare (t.ex. utrikesfödda kvinnor) för att se hur denna grupp ligger till inom samtliga områden som denna studie kommer att undersöka. Personuppgiftslagen vars syfte är att skydda människors personliga integritet hindrar behandling av personuppgifter som kan uppfattas som kränkande vilket kan vara en anledning till att det endast finns ytterst lite statistik av detta (Datainspektionen, u.å.). Genom att använda mig av statistik om äldreförsörjningsstödet kan jag ändå kunna visa hur denna grupps pensionsnivåer med stor sannolikhet utvecklats och kommer utvecklas över tid. De studier som finns visar dessutom en vetenskaplig konsensus om att utrikesfödda har svårare att uppnå samma pensionsnivåer som inrikesfödda.

Resultat

Nedan presenteras de resultat jag fått fram av min studie, uppdelat efter frågeställningar. För att få en överblick över hur utbrett problemet är med äldre som riskerar fattigdom eller social exkludering visas först ett diagram som visar utveckling för de nordiska länderna under en 10 års-period.

Figur 1: Andel av befolkning som riskerar fattigdom eller social exkludering, 65 år och äldre. År 2005-2015

Källa: Eurostat, 2017

Diagrammet ovan visar utvecklingen av den äldre befolkningsandel som riskerar fattigdom eller social exkludering i de nordiska länderna. Datan kommer från Eurostats undersökning ”People at risk of poverty or social exclusion by age and sex”. Jag har där valt åren 2005-2015 (2005 var det tidigaste året som statistik fanns för hela Norden) och de nordiska länderna samt EU27. Därefter har jag skapat ett diagram med hjälp av datan i Excel. Undersökningen som diagrammet är baserad på har genomförts av Eurostat och grundar sig på ett av målen för strategin Europa 2020; att lyfta 20 miljoner européer ur fattigdom och social exkludering fram till år 2020 (Europeiska Kommissionen, 2011). Med fattigdom avses

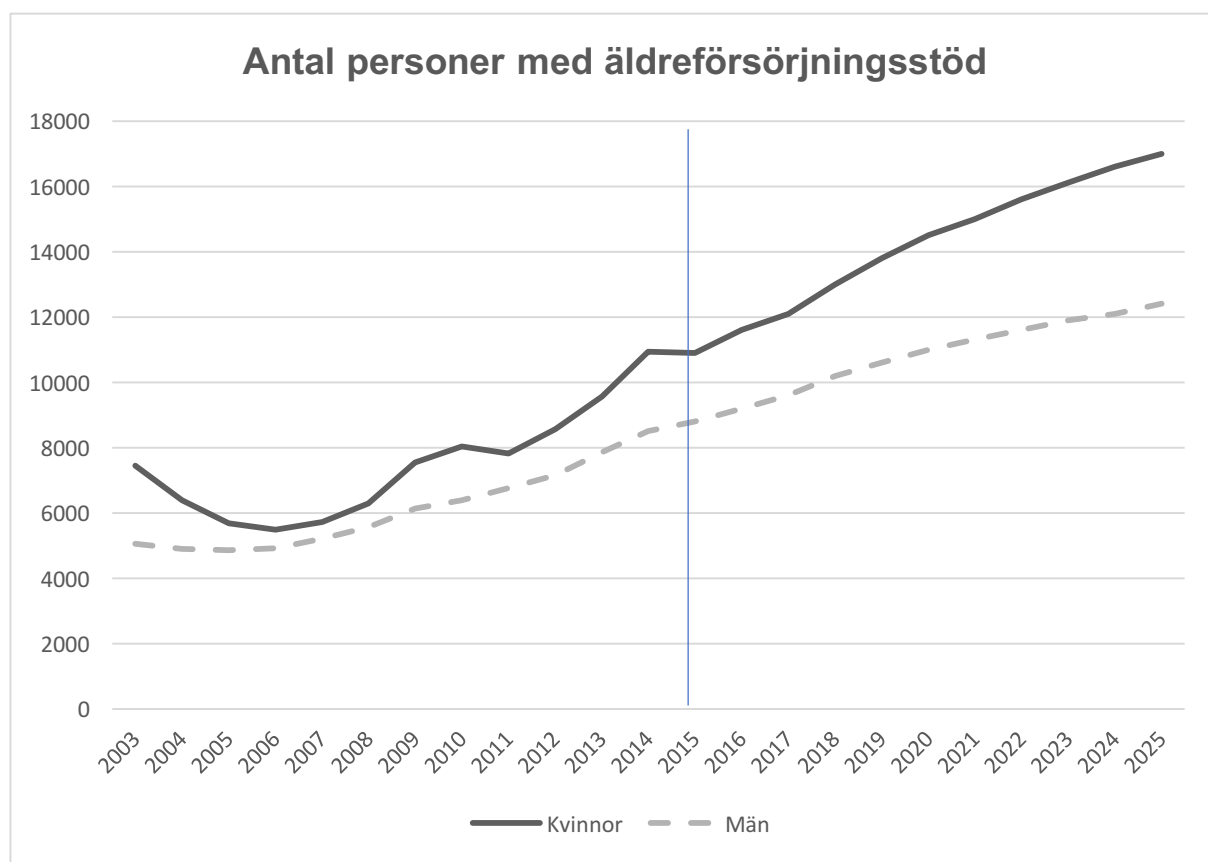
låg inkomst (efter sociala transfereringar) i förhållande till resten av befolkningen. Fattigdom påverkar inte enbart levnadsstandard, bristande materiella tillgångar är en av faktorerna som även kan försvåra möjligheten att till fullo delta i samhället och därmed leda till social exkludering. (Eurostat, 2017). Sverige är det land i Norden som har högst andel av befolkning över 65 år som lever under EU:s fattigdomsgräns. Medan de andra länderna i diagrammet visar en successiv nedgång är Sveriges utveckling stigande med 16,2% som riskerar fattigdom eller social exkludering år 2015. Denna siffra är strax under EU27:s genomsnitt på 17,3% men klart över Danmark och Norge, de närmsta grannländerna, vars resultat är 9,9% och 9,2%. En anledning till Sveriges utveckling kan troligen vara att det är en effekt av de åtstramningar som skett i pensionssystemet, eftersom pensioner, som tidigare konstaterat, är äldre européers huvudsakliga inkomst.

Hur ser sammansättningen ut av de som mottar äldreförsörjningsstöd sedan införandet 2003?

Den tidigare forskningen talar för att det är fler kvinnor och invandrare som mottar äldreförsörjningsstödet. För att undersöka mer ingående hur fördelningen ser ut för dessa två grupper och för att få konkreta siffror över hur stora skillnaderna är har jag undersökt hur utvecklingen ser ut både i antal och procentuell fördelning till den större populationen. Denna frågeställning presenteras i två delar där den första delen visar uppdelningen mellan kön och den andra visar uppdelningen mellan inrikes- och utrikesfödda.

Utveckling av äldreförsörjningsstödet mottagare uppdelat mellan kvinnor och män

Figur 2: Antal personer med äldreförsörjningsstöd år 2003-2025

Källa: Pensionsmyndigheten, u.å.; Granbom & Lowén, 2016

Signifikansnivå för år 2003-2014: $p < 0,05$

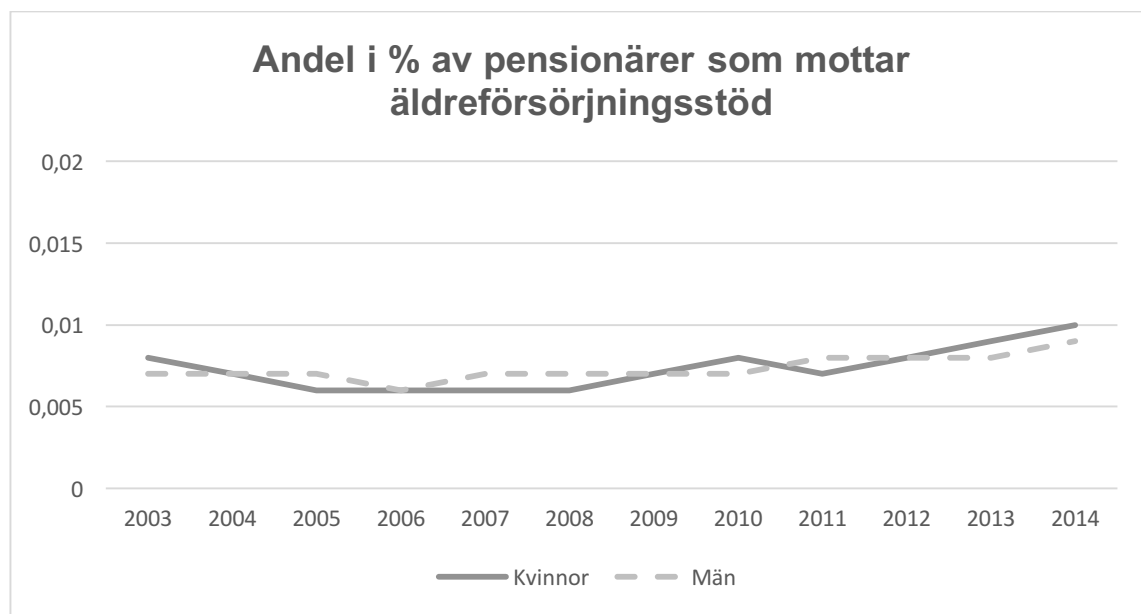
Som tidigare nämnt är äldreförsörjningsstödet den lägsta grundtryggheten och det bidrag vars mottagare i klar majoritet lever under EU:s fattigdomsgräns (99,8%) (SOU 2010:105; Granbom & Lowén, 2016). Diagrammet ovan är en sammansättning av statistik av tidigare utbetalningar (för åren 2003–2014) samt förväntad utveckling över tid (år 2015 och framåt). På Pensionsmyndighetens hemsida finns endast utbetalningsstatistik till och med 2014 men Granbom & Lowén (2016) har i en av sina rapporter för Pensionsmyndigheten gjort en prognos över äldreförsörjningsstödet utveckling. Det är därifrån jag har tagit siffrorna för åren efter 2014. Jag har markerat övergången med ett streck i diagrammet.

Kvinnor tenderar att i större utsträckning motta äldreförsörjningsstöd och diagrammet visar att klyftorna mellan könen kommer öka över tid. Detta kan bero på både att kvinnor lever

längre, att änkepensionen är i utfasning samt implementerandet av det nya pensionssystemet. Om den ökande skillnaden mellan könen beror på att män får högre pensionsnivåer och därmed inte kvalificerar sig för äldreförsörjningsstödet medan antalet kvinnor som mottar bidraget ökar kan detta få negativa konsekvenser för kvinnors ekonomiska självständighet. Det är dock viktigt att påpeka att diagrammet ovan visar utvecklingen i absoluta tal. För att få en bredare förståelse och helhetlig bild är det därför intressant att även se utvecklingen i procentuell fördelning för det totala antalet pensionärer i Sverige.

Eftersom p-värdet understiger 0,05 innebär det att mitt resultat är statistiskt signifikant. Det finns därmed en skillnad

Figur 3: Andel i procent av pensionärer som mottar äldreförsörjningsstöd. År 2003-2014

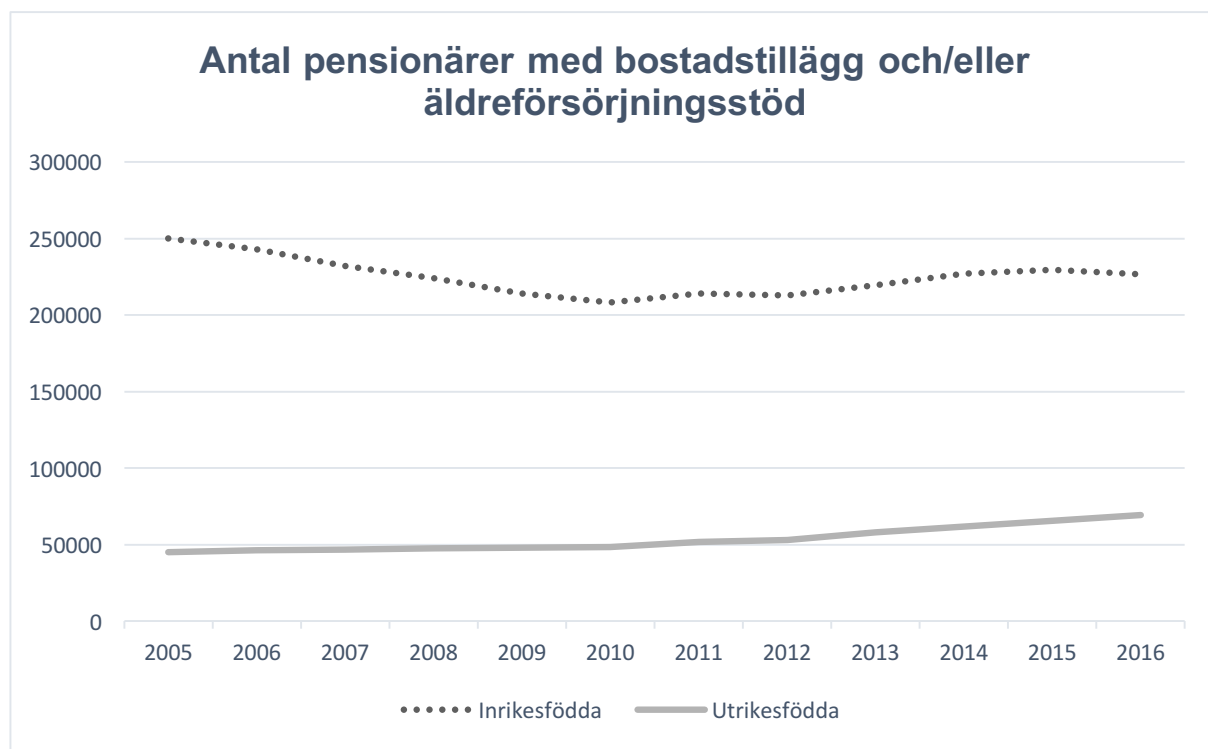
Källa: Pensionsmyndigheten, u.å.; Pensionsmyndigheten, u.å.; Granbom & Lowén, 2016

I diagrammet ovan har jag delat antal mottagare av äldreförsörjningsstöd (den faktiska utbetalningsstatiken fram till år 2014) med det totala antalet pensionärer i Sverige (uppdelat efter kön) och på så sätt fått fram den procentuella fördelningen av pensionärer som mottar äldreförsörjningsstöd. Genom att göra det här kan jag visa en relativ utveckling i procenttal istället för absoluta tal som majoriteten av statistiken tenderar att visa. I det totala antal pensionärer innefattas även de som tar ut delpension vilket är möjligt från och med 61 års ålder (Statens tjänstepensionsverk, 2017). Pensionsmyndighetens statistik över pensionstagare

med ålderspension är inte uppdelad efter ålder utan efter hur stor del av pensionen som tas ut. Eftersom det finns pensionärer som tar ut en del pension och fortsätter arbeta deltid även efter 65 års ålder har jag valt att ändå använda mig av samtliga pensionärer för att kunna visa en pålitlig "lägsta nivå" istället för eventuellt felaktiga resultat. Detta innebär att den procentuella fördelningen kan vara högre i verkligheten än i diagrammet ovan. Diagrammet visar att procentuellt är de som mottar äldreförsörjningsstöd en relativt låg andel av den svenska pensionärsskaran. Utvecklingen för kvinnor respektive män ser annorlunda ut i detta diagram än i det föregående där båda gruppernas kurva här istället är snarlika. Här visas dock endast utveckling hittills (från det år äldreförsörjningsstödet infördes) och inte den förväntade utvecklingen fram till år 2025 där klyftan ökade som mest. Precis som i föregående diagram är siffran år 2016 något högre för kvinnor. Kvinnor tenderar alltså även när vi ser på relativa tal att i högre grad motta äldreförsörjningsstöd och riskerar därmed i högre grad även att leva under EU:s fattigdomsgräns med bristande ekonomisk självständighet som följd.

Fördelning av äldreförsörjningsstöd mellan inrikes- och utrikesfödda

Figur 4: Antal pensionärer med bostadstillägg och/eller äldreförsörjningsstöd. År 2005-2016

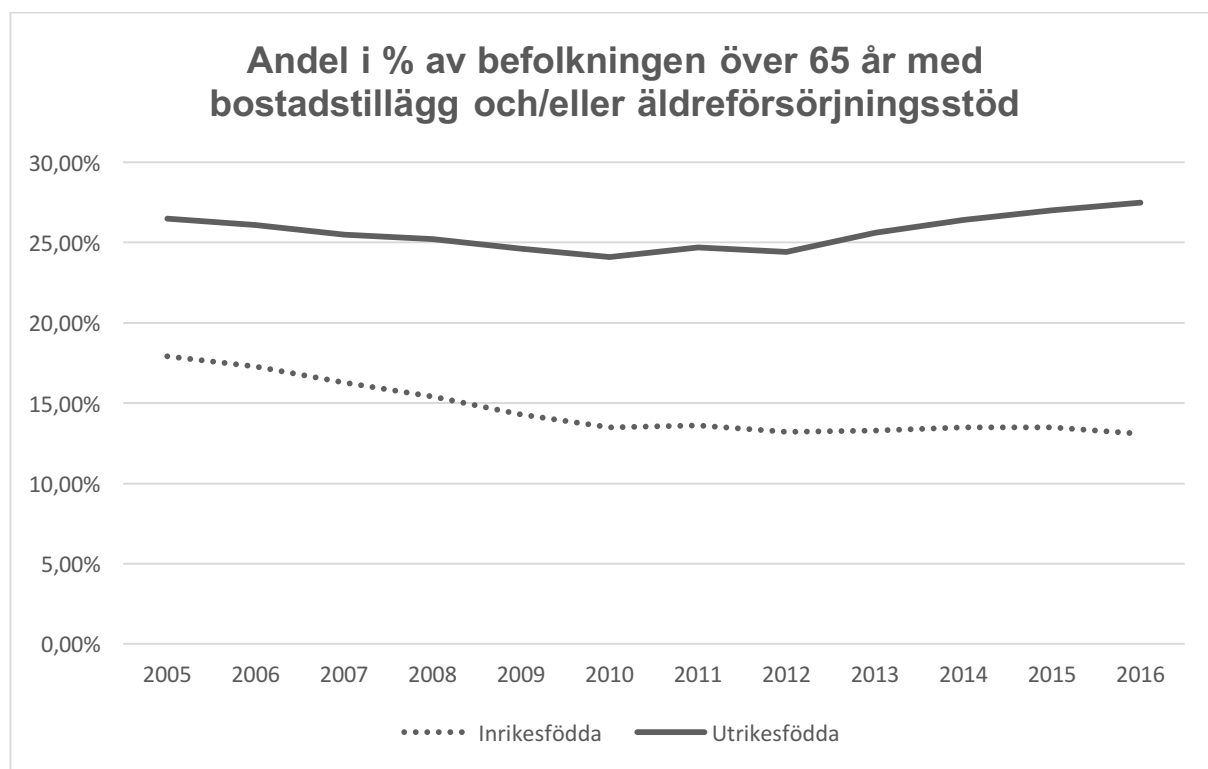
Källa: Granbom, u.å.

Detta diagram är baserat på statistik över äldreförsörjningsstöd uppdelat efter inrikesfödda och utrikesfödda från Granboms (u.å.) rapport *"Pensionärer med grundskydd – kommenterad statistik"* för Pensionsmyndigheten. I hans rapport finns statistik för åren 2005-2016 och jag har därför utgått från det i min sammanställning. När det gäller fördelning av äldreförsörjningsstöd mellan inrikes- och utrikesfödda (statistiken för denna grupp är sammanbakad med bostadstillägg, därför inkluderas även detta i denna del) finns en svag ökning för utrikesfödda och en svag minskning för inrikesfödda. När en person ansöker om bostadstillägg görs en automatisk prövning om denne även är berättigad till äldreförsörjningsstöd. Bostadstillägget är ett tillägg för personer med låg pension (Pensionsmyndigheten, 2017). Det är dock viktigt att påpeka att för att en person mottar bostadstillägg innebär det inte per automatik att denne är fattigpensionär. Bostadstilläggets omfattning är kopplat till individens inkomst och kan därför variera mellan 1 krona till maxbeloppet på drygt 5500 kr. Medan det finns ett fåtal pensionärer med en pension som överstiger 17 000 kr och som trots detta mottar bostadstillägg, så har de allra flesta som mottar bostadstillägg en pension (inkl. tjänstepension) som understiger 13 000 kr per månad (Granbom, u.å; Pensionsmyndigheten, 2018.). Majoriteten av de som endast mottar bostadstillägg har därför ändå en relativt låg inkomst.

I absoluta tal är det fler inrikesfödda och färre utrikesfödda som mottar äldreförsörjningsstöd och/eller bostadstillägg. Inrikesfödda är till antalet fler vilket innebär att det även här är mer intressant att istället se på den relativa utvecklingen för de båda grupperna. Eftersom statistiken över pensionärer i Sverige inte är uppdelad efter vilket land personerna är födda i har jag istället valt att använda mig av statistik över befolkning över 65 år i Sverige där denna information finns. Eftersom bostadstillägg först kan ansökas från och med 65 års ålder ger en jämförelse till den totala befolkningen över 65 år en mer rättvis bild av verkligheten än en jämförelse med det totala antalet pensionärer (eftersom det även inkluderar de med delpension).

Figur 5: Andel i procent av befolkningen över 65 år med bostadstillägg och/eller äldreförsörjningsstöd. År 2005-2016

Källa: Granbom, u.å.; SCB, 2017

I detta diagram har jag alltså delat antalet som mottar äldreförsörjningsstöd (uppdelat efter inrikes- och utrikesfödd) med Sveriges befolkning samma år (över 65 år samt om de är inrikes- eller utrikesfödda). Inte alltför oväntat är det en större andel av de utrikesfödda som mottar äldreförsörjningsstöd och/eller bostadstillägg än inrikesfödda och skillnaderna har ökat över tid. Den tidigare forskningen konstaterade att de som är utrikesfödda äldre i Sverige idag främst består av arbetskraftsinvandrare från Norden och övriga EU men trots detta är utrikesfödda överrepresenterade när det gäller procentuell fördelning av äldreförsörjningsstöd och/eller bostadstillägg. Möjligen kan detta bero på att de invandrat i vuxen ålder och/eller att vissa grupper av invandrare tenderar att ha en svagare anknytning till arbetsmarknaden (SOU 2010:105). Det är därför möjligt att de med svag anknytning till arbetsmarknaden ”drar upp” statistiken. SCB (2016) konstaterade dock i 2014 års yrkesregister att utrikesfödda i högre utsträckning har en 3 år eller längre eftergymnasial utbildning (29% av det totala antalet anställda utrikesfödda) än motsvarande siffra för inrikesfödda som samma år låg på 26%. Trots det var det procentuellt fler utrikesfödda som arbetade i yrken med lägre kvalifikationskrav. 11% av de utrikesfödda som arbetade i yrken som endast kräver en kortare

introduktion eller utbildning hade lång eftergymnasial utbildning och/eller forskarutbildning (SCB, 2016). Detta talar för att det är svårare för utrikesfödda att få arbeten i Sverige som överensstämmer med deras utbildningsnivå. Om detta även innebär lägre löner kommer det i sin tur att påverka de utrikesföddas pensionsnivåer.

Invandring är den största bidragande faktorn till Sveriges folkökning just nu (dock med återvändande svenskar inräknat) och om utveckling fortsätter som den gjort sedan år 2012 är det är troligt att klyftan mellan inrikes- och utrikesfödda äldres pensioner kommer öka ännu mer (SCB, u.å.). Att nästan en tredjedel (27,5%) av utrikesfödda äldre i Sverige år 2016 tvingas söka äldreförsörjningsstöd och/eller bostadstillägg, jämfört med 13,1% för inrikesfödda, talar för att det allmänna pensionssystemet som är baserat på arbetsmarknadsdeltagande inte är jämlikt för alla.

Fattigpensionärernas situation och dess påverkan på Sveriges roll som en jämställdhetsförebild i EU och universell socialdemokratisk välfärdsregim

Sveriges regering framställer sig som en stor förespråkare för jämställdhet mellan könen och att kvinnor och män ska ha lika stor makt att forma samhället och sina egna liv. De har bland annat som delmål att uppnå ekonomisk jämställdhet mellan könen, att ”kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut” (Regeringskansliet, 2017). Vidare menar regeringen att jämställdhet är en självklarhet i ett modernt välfärdssamhälle (Regeringskansliet, u.å.). Regeringen skriver själva i sin utredning ”Jämna pensioner?” (DS 2016:19, s. 20) att kvinnor i högre grad tar del av grundskyddet i det allmänna pensionssystemet och det därför även bör ha en utjämnande effekt i pensionsgapet mellan kvinnor och män. Även om änkepensionen är i utfasning finns det fortfarande kvinnor i Sverige som mottar detta och i rapporten fastställs att den relativt kraftigt bidrar till att minska pensionsgapet (DS 2019:19, s. 21).

Enlig egen utsaga är Sverige det västerländska land som tagit det största ansvaret i den senaste flyktingsituationen (Regeringskansliet, u.å.). Sverige är även det första landet i världen som bedriver en feministisk utrikespolitik som ämnar att bidra till jämställdhet och ”alla kvinnors och flickors fulla åtnjutande av de mänskliga rättigheterna” (Regeringskansliet, 2017). Sverige som land vill alltså internationellt driva på frågor om jämställdhet och vara en

förebild för andra genom att ta emot en stor mängd flyktingar. Samtidigt visar resultaten i denna uppsats att de fattigpensionärer som mottar äldreförsörjningsstöd i framtiden kommer bestå till större del av kvinnor och invandrare. Även om det inte går att fastslå att enbart den senaste pensionsreformen orsakat denna förändring går det åtminstone att konstatera att det nya systemet inte utjämnar skillnader mellan klasser och kön bland äldre. Sverige är i dagsläget prototypen för den socialdemokratiska regimen med generösa, ofta universella förmåner och omfattande service till medborgarna. Samtidigt växer gruppen fattigpensionärer som mottar äldreförsörjningsstöd i Sverige allt mer. Sett till samtliga mottagare av stödet är det dock en väldigt liten grupp i relation till den totala pensionärgruppen vilken kan innebära att det kan vara svårt för dem att göra sin röst hörd om de skulle vilja förbättra sin ekonomiska situation och att de lätt kan förbises. Detta skulle även kunna förklara varför Sverige haft en stabil ökning av sitt resultat i EIGE:s jämlikhetsindex år 2005–2015 (med undantag för år 2012) trots att skillnaderna ökat mellan kvinnor och män samt inrikes- och utrikesfödda vad gäller mottagare av äldreförsörjningsstöd under samma period.

Om Sverige även i fortsättningen visar högst siffror i Norden när det gäller befolkningsandel över 65 år som riskerar fattigdom och/eller social exkludering kan detta innebära att Sveriges roll som jämställdhetsförebild i EU kan ifrågasättas. Ett land som vill säga åt andra hur de ska sköta sin politik men som samtidigt misslyckas med att ta hand om utsatta kvinnor och invandrare på hemmaplan kan få sin trovärdighet ifrågasatt.

Esping-Andersen (1990) definierade den socialdemokratiska välfärdsregimen som präglad av jämlikhet för alla, ett oberoende av arbetsmarknaden (universalism) och hög grad av dekommodifiering. Eftersom det nya pensionssystemet sätter större ansvar till individen med att se till att avsättningar görs till tjänstepension och att ha ett eget pensionssparande kan även Sverige som universell socialdemokratisk regim ifrågasättas om det är så att det nya pensionssystemet bidrar till ojämlikhet. Som det skrivits tidigare i denna uppsats lever 99,8% av de som mottar äldreförsörjningsstödet under EU:s fattigdomsgräns. För utrikesfödda som inte arbetat ett helt yrkesliv i Sverige och inte har rätt till annat bidrag vid pensionsålder kan det innebära en minskad dekommodifiering och /eller defamiljarisering eftersom denna grupp kan tvingas arbeta längre eller förlita sig på familj för att kunna uppnå en dräglig levnadsstandard.

Analys

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka hur sammansättningen av de som mottar äldreförsörjningsstödet utvecklats under 2000-talet i Sverige. Jag har genom min metod kunnat visa att det i relativa tal är större andel kvinnor och utrikesfödda som mottar äldreförsörjningsstöd och att skillnaderna har ökat sedan införandet. Vidare har jag även kunnat påvisa att det finns en motsägelsefull situation där Sverige å ena sidan gärna framställer sig som ett feministiskt föregångsland och ett progressivt land vad gäller flyktingmottagande inom EU, samtidigt som dessa grupperna ökar bland fattiga äldre i Sverige.

Den nya pensionsreformen kräver fler aktiva år på arbetsmarknaden och ställer därmed högre krav på individens anställningsbarhet. Att kvinnor och utrikesfödda tenderar att vara två svagare grupper på arbetsmarknaden får konsekvenser för deras pensionsnivåer. Genom mitt resultat har jag kunnat uppvisa att det är större andel kvinnor och utrikesfödda som mottar äldreförsörjningsstöd, ett bidrag vars ersättningsnivå understiger EU:s fattigdomsgräns. För de som mottar äldreförsörjningsstöd och inte har en buffert av eget sparkapital väntar troligtvis ett liv med knaper ekonomi som i sin tur kan leda till en känsla av social exkludering och utanförskap. Att en hel grupp mottagare av ett visst bidrag tvingas leva med så knappa resurser anser jag inte hör hemma i en universell, socialdemokratisk välfärdsregim.

Som tidigare nämnt bidrar välfärdssystem till att skapa ytterligare skillnader mellan könen samt kan se till att maktsystem upprätthålls (Orloff, 2015). Sverige säger sig vara en förebild gällande jämställdhet men med de resultat jag fått fram i denna uppsats kan jag visa att det finns områden i det svenska samhället där detta brister. Resultaten visar att det över tid har blivit allt fler som mottar äldreförsörjningsstöd och att denna grupp troligen kommer öka över tid. Det är huvudsakligen kvinnor och invandrare som mottar äldreförsörjningsstöd och om klyftorna mellan dessa och resten av pensionärgruppen ökar innebär detta en försämring för jämställdheten bland den äldre befolkningen i Sverige. Sämre ekonomiska förutsättningar innebär även mindre självständighet och gör det svårare att bland annat lämna dåliga relationer, som Peeters & Wouter (2015) kom fram till i sin studie. Deras studie om belgisk pensionspolicy ur ett jämställdhetsperspektiv fick ett resultat som visade att det finns en risk i Belgien att kvinnor tvingas stanna i äktenskap av ekonomiska skäl för att undvika fattigdom (Peeters & Wouters, 2015). Enligt de resultat som jag genom denna uppsats kunnat visa skulle

samma risk kunna påvisas för de som mottar äldreförsörjningsstöd i Sverige vilket visar på en minskad defamiljarisering.

Samtidigt som Sverige internationellt i EU arbetar för att sprida den feministiska utrikespolitiken finns det alltså en grupp fattiga äldre som successivt ökar i storlek. En annan bidragande faktor till att det blir allt fler fattiga kvinnor i Sverige är att kvinnor tenderar att leva längre än män vilket innebär att det finns fler änkor än änklingar i Sverige (Granbom & Lowén, 2016). Lägre pensionsnivåer för kvinnor tillsammans med utfasningen av änkepensionen konstateras av Kirs (2016) bidra till ökad fattigdomsrisk för äldre kvinnor. Återigen är detta ett exempel på hur välfärdssystem påverkar jämlikhetsfrågor och att Sverige arbete med jämlikhet inte riktigt är till för alla. Regeringen skriver själva att grundpensionerna bidrar till att kompensera för kvinnors lägre löner (DS 2016:19, s. 20) men missar att ta hänsyn till äldreförsörjningsstödet. Vad innebär det att majoriteten av de som mottar det lever under EU:s fattigdomsgräns samtidigt det är fler kvinnor som mottar det? Sammantaget går detta emot principerna som den socialdemokratiska välfärdsregimen till stor del vilar på, nämligen dekommodifiering och defamiljarisering.

I denna uppsats har jag visat att gruppen med äldreförsörjningsstöd växer, med främst kvinnor och/eller invandrare som mottagare, och detta innebär att Sveriges implementering av dekommodifiering och defamiljarisering brister för denna grupp. Om liknande utveckling finns även i andra grupper av fattigpensionärer bör Sveriges trovärdighet som jämlikhetskämpe kunna ifrågasättas när det kommer till hur äldre fattiga kvinnor och invandrare behandlas i det svenska pensionssystemet.

Referenslista

Albertsson, M. (2008). *Från socialbidrag till äldreförsörjningsstöd – En reform ur äldre invandrarers perspektiv*. Rapportserie i socialt arbete, nr 2. Växjö universitet: Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete.

Arts, W. & Gelissen J. (2002). Three worlds of welfare capitalism or more? A state-of-the-art report. *Social Policy* 12:2 s. 137-158. SAGE Publications.

Bergqvist, C., Olsson Blandy, T. & Sainsbury, D. (2007). Swedish State Feminism: Continuity and Change. I Outshoorn, J. & Kantola, J. (red.). *Changing State Feminism*. Palgrave Macmillan.

Burkevica, I., Laure Humbert, A., Oetke, N. & Paats, M. (2015). *Gender gap in pensions in the EU – Research note to the Latvian Presidency*. European Institute for Gender Equality. Doi: 10.2839/177051

Dahlberg, J. (2012). *Pensionsbluffen – Tryggheten som gick upp i rök*. Ordfront.

Datainspektionen (u.å.). *Personuppgiftslagen*. <http://www.datainspektionen.se/lagar-och-regler/personuppgiftslagen/> (Hämtad 2017-11-20)

DS 2016:19. Socialdepartementet (2016). *Jämställda pensioner?*

Eliasson, A. (2013). *Kvantitativ metod från början*. Studentlitteratur.

Esping-Andersen, G. (1990). Three Worlds of Welfare Capitalism. *Polity Press* s. 18-34.

Europeiska Kommissionen (2011). *Den europeiska plattformen mot fattigdom och social utestängning: en europeisk ram för social och territoriell sammanhållning*. DOI: 10.2767/40227

Europeiska Kommissionen (2012). *White paper – An Agenda for Adequate, Safe and Sustainable Pensions* (Hämtad 2017-12-06)

Europeiska Kommissionen (2015). *The 2015 Pension Adequacy Report: current and future income adequacy in old age in the EU – Volume I*. DOI: 10.2767/1907

Europeiska Kommissionen (u.å.). *Gender equality*. <http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/> (Hämtad 2017-11-21)

European Institute for Gender Equality [EIGE] (2017). *Gender Equality Index 2017 – Index Score / Sweden*. <http://eige.europa.eu/gender-equality-index/2015/SE> (Hämtad 2017-12-14)

Eurostat (2017). Europe 2020 indicators – poverty and social exclusion. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Europe_2020_indicators_-_poverty_and_social_exclusion (Hämtad 2017-12-30)

Eurostat (2017). *People at poverty risk or social exclusion by age and sex*. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_peps01&lang=eng (Hämtad 2017-11-10)

Expert Group on Gender Equality and Social Inclusion, Health and Long-Term Care Issues [EGGSI] (2011). *”The socio-economic impact of pension systems on the respective situations of women and men and the effects of recent trends in pension reforms”*. IRS – Istituto per la Ricerca Sociale & Fondazione Brodolini.

Granbom, S. (u.å.). *Pensionärer med grundskydd – Kommenterad statistik*. Pensionsmyndigheten.

Granbom, S. & Lowén, T. (2016). *Åldreförsörjningsstödet utveckling över tid*. Pensionsmyndigheten.

Kennedy, Marie (2017). Höjd pensionsålder slår fortfarande mot kvinnor. *GP*, 14 dec. <http://www.gp.se/nyheter/ekonomi/höjd-pensionsålder-slår-fortfarande-mot-kvinnor-1.4926198> (Hämtad 2018-01-01)

Kirs, K. (2016). *Förstudie: Vad innebär utfasningen av änkepensionen för kvinnliga pensionärers ekonomi?* Pensionsmyndigheten.

Kvist, J. & Greve, B. (2011). Has the Nordic Welfare Model Been Transformed? *Social Policy & Administration* 45(2) s. 146-160. DOI: 10.1111/j.1467-9515.2010.00761.x

Lister, R. (2009). A Nordic Nirvana? Gender, Citizenship, and Social Justice in the Nordic Welfare States. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society* 16(2) s. 242-278. DOI: 10.1093/sp/jxp007

Lowén, T. (2017). *Migrationens påverkan på pensionsnivåerna och grundskyddet.* Pensionsmyndigheten.

Lundström, K. (2013). Låga pensioner risk för utrikesfödda. *Välfärd* nr 1. SCB.
Migrationsverket (2016). Historik. <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Fakta-om-migration/Historik.html> (Hämtad 2017-12-26)

Nationalencyklopedin (u.å.). *Invandrare*.
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/invandrare> (hämtad 2017-12-07)

Orloff, A. S. (2009). Gendering the Comparative Analysis of Welfare States. *Sociological Theory* 27:3.

Peeters, H. & Wouter, D.T. (2015). Lifecourses, pensions and poverty among elderly women in Belgium: interactions between family history, work history and pension regulations. *Ageing & Society* vol. 35, s. 1171-1199. DOI: 10.1017/SO144686X14000129

Pensionsmyndigheten (2017). *Ansök om bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd.*
<https://www.pensionsmyndigheten.se/for-pensionarer/ekonomiskt-stod/ansok-om-bostadstillagg> (Hämtad 2017-12-16)

Pensionsmyndigheten (2017). *Mer om pensionssystemet.*
<https://www.pensionsmyndigheten.se/forsta-din-pension/om-pensionssystemet/mer-om-pensionssystemet> (Hämtad 2017-02-07).

Pensionsmyndigheten (2017). *Organisation och vårt uppdrag*.

<https://www.pensionsmyndigheten.se/om-pensionsmyndigheten/vart-uppdrag-och-organisation/organisation-och-vart-uppdrag> (Hämtad 2017-11-21)

Pensionsmyndigheten (2018). *Fakta om bostadstillägg*.

<https://www.pensionsmyndigheten.se/for-pensionarer/ekonomiskt-stod/mer-fakta-om-bostadstillagg> (Hämtad 2018-02-11)

Pensionsmyndigheten (u.å.). *Statistik om allmän pension (SF0301)*.

<https://www.pensionsmyndigheten.se/statistik-och-rapporter/statistik/statistik-for-alderspension#6> (Hämtad 2017-12-14)

Pensionsmyndigheten (u.å.). *Statistik om äldre försörjningsstöd (B02101)*.

<https://www.pensionsmyndigheten.se/statistik-och-rapporter/statistik/statistik-for-aldreforsorjningsstod> (Hämtad 2017-12-14)

Regeringskansliet (2017). Delmål 2: Ekonomisk jämställdhet.

<http://www.regeringen.se/artiklar/2017/05/delmål-2-ekonomisk-jämställdhet/> (Hämtad 2017-12-20)

Regeringskansliet (u.å.). *En feministisk utrikespolitik*. Regeringskansliet.

<http://www.regeringen.se/regeringens-politik/en-feministisk-utrikespolitik/> (Hämtad 2018-02-07).

Regeringskansliet (u.å.). *Feministisk regering*. Regeringskansliet.

<http://www.regeringen.se/regeringens-politik/feministisk-regering/> (Hämtad 2017-10-30)

Regeringskansliet (u.å.). *Regeringens arbete med flyktingsituationen*.

<http://www.regeringen.se/regeringens-politik/regeringens-arbete-med-flyktingsituationen/> (Hämtad 2017-12-26)

Regeringskansliet (2017). *Tre år med feministisk utrikespolitik – Utrikesdepartementet presenterar samling exempel på vad politiken har åstadkommit*.

<http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/10/tre-ar-med-feministisk-utrikespolitik---utrikesdepartementet-presenterar-samling-exempel-pa-vad-politiken-har-astadkommit/>
(Hämtad 2017-12-26)

SCB (2016). *Kvinnor har lägre lön, inkomst och pension än män.*
https://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Levnadsforhallanden/Jamstallldhet/Jamstalldhetsstatistik/12252/12259/Behallare-for-Press/406481/ (Hämtad 2017-12-26)

SCB (2016). *Städjobb vanligt bland utrikes födda.* https://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Arbetsmarknad/Sysselsattning-forvarvsarbete-och-arbetstider/Yrkesregistret-med-yrkesstatistik/59064/59071/Behallare-for-Press/399983/
(Hämtad 2018-01-01)

SCB (2017). *Befolkning efter födelseland, ålder och kön. År 2000-2016.*
http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_BE_BE0101_BE0101E/FodelselandArK/?rxid=2aa45ca4-9ecb-4e67-9411-69333d4863d7 (Hämtad 2017-11-23)

SCB (u.å.). *Från massutvandring till rekordinvandring.* <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/in-och-utvandring/> (Hämtad 2017-12-17)

Socialförsäkringsrapport 2013:4. Försäkringskassan (2013). *De första 100 åren – svensk välfärdspolitik mellan historia och framtid.*

SOU 2010:105. Sociala rådet (2010). *Ålderspension för invandrare från länder utanför OECD-området.*

Statens tjänstepensionsverk (2017). *Vill jobba mindre.*
<https://www.spv.se/privatperson/statlig-tjanstepension/dags-for-pension/vill-jobba-mindre/>
(Hämtad 2017-12-16).

Välfärd (u.å.). *Den svenska modellen. Landsorganisationen i Sverige.*

Bilagor

Tabell 1. People at risk of poverty or social exclusion by age and sex (%)

Land / År	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
EU27	25,5	24,7	24,4	23,3	21,8	20	20,3	19,1	18,1	17,7	17,3
Danmark	17,8	18,3	18,3	18,6	20,6	18,4	14,6	13,2	10,8	10,8	9,9
Finland	20,1	23	23,1	23,9	23,1	19,5	19,8	19,5	16,8	17	14,5
Sverige	11,3	11,9	10,4	15,5	18	15,9	18,6	17,9	16,5	16,5	16,2
Island	9,9	12,4	15,4	15,2	12,4	5,3	4,5	5	4,2	7,3	9,4
Norge	18,8	17,4	14,2	14,9	12,3	12,3	11,4	9,6	9,8	9,9	9,2

Källa: Eurostat (2017)

Tabell 2. Äldreförsörjningsstöd – antal personer

År	Kvinnor	Män
2003	7450	5051
2004	6393	4909
2005	5679	4858
2006	5497	4923
2007	5726	5215
2008	6288	5566
2009	7543	6140
2010	8041	6388
2011	7826	6771
2012	8563	7158
2013	9559	7867
2014	10 941	8509
2015	10 900	8800
2016	11 600	9200
2017	12 100	9600
2018	13 000	10 200
2019	13 800	10 600
2020	14 500	11 000
2021	15 000	11 300
2022	15 600	11 600

2023	16 100	11 900
2024	16 600	12 100
2025	17 000	12 400

Källa: Pensionsmyndighetens utbetalningsstatistik för äldreförsörjningsstöd (b2101) år 2003-2014; Granbom & Lowén 2016 (gulmarkerade siffror är prognos)

t-test: Två sampel antar olika varianser

	Kvinnor	Män
Medelvärde	7458,833333	6112,916667
Varians	2796583,606	1553897,538
Observationer	12	12
Antagen medelvärdesskillnad	0	
fg	20	
t-kvot	2,23532229	
P(T<=t) ensidig	0,018480657	
t-kritisk ensidig	1,724718243	
P(T<=t) tvåsidig	0,036961313	
t-kritisk tvåsidig	2,085963447	

Uträkning av t-test av tabell 2, år 2003-2014

Tabell 3. Totalt antal pensionärer

År	Kvinnor	Män
2003	918 437	713 446
2004	928 423	726 295
2005	942 578	745 499
2006	955 994	764 622
2007	973 501	789 384
2008	993 642	815 758
2009	1 014 629	843 501
2010	1 038 037	873 172
2011	1 060 002	901 776
2012	1 080 787	927 759
2013	1 102 058	9546 81
2014	1 122 528	979 643

Källa: Pensionsmyndighetens utbetalningsstatistik för allmän pension (sf0301) år 2003-2014

Tabell 4. Procent av det totala antalet pensionärer som mottar äldreförsörjningsstöd

År	Kvinnor	Män
2003	0,8%	0,70%
2004	0,7%	0,70%
2005	0,6%	0,70%
2006	0,6%	0,60%
2007	0,6%	0,70%
2008	0,6%	0,70%
2009	0,7%	0,70%
2010	0,8%	0,70%
2011	0,7%	0,80%
2012	0,8%	0,80%
2013	0,9%	0,80%
2014	1,0%	0,90%

Egen uträkning

Tabell 5. Antal pensionärer med äldreförsörjningsstöd och/eller bostadstillägg

År	Inrikesfödda	Utrikesfödda
2005	249 854	45 205
2006	242 820	46 343
2007	232 152	46 688
2008	224 118	47 447
2009	214 219	48 019
2010	208 331	48 566
2011	214 200	51 715
2012	213 008	53 168
2013	219 480	57 914
2014	226 865	62 017
2015	229 469	65 760
2016	226 405	69 392

Källa: Granbom (2016) tabell 5 och 6

Tabell 6. Befolkningsstatistik, personer i Sverige över 65 år

År	Inrikesfödda	Utrikesfödda
2005	1 394 573	170 804
2006	1 403 878	177 559
2007	1 425 668	182 745
2008	1 456 530	188 551
2009	1 495 891	194 886
2010	1 535 871	201 375
2011	1 575 297	209 371
2012	1 610 407	217 876
2013	1 645 764	226 443
2014	1 677 995	234 889
2015	1 703 815	243 412
2016	1 725 079	251 778

Källa: SCB (2017)

Tabell 7. Andel i befolkningen över 65 år med äldreförsörjningsstöd och/eller bostadstillägg

År	Inrikesfödda	Utrikesfödda
2005	17,90%	26,50%
2006	17,30%	26,10%
2007	16,30%	25,50%
2008	15,40%	25,20%
2009	14,30%	24,60%
2010	13,50%	24,10%
2011	13,60%	24,70%
2012	13,20%	24,40%
2013	13,30%	25,60%
2014	13,50%	26,40%
2015	13,50%	27%
2016	13,10%	27,50%

Egen uträkning